

A KÉRŐK MINTÁJA.

Kisfaludy Károly vígjátékait és vígjáték-technikáját kezdettől fogva leginkább Kotzebue-éval hasonlították össze; így első darabjairól Toldy, már a *Leányörzök* értékéről és Kisfaludy fejlődéséről Szontagh Gusztávval folytatott vitájában, mondta, hogy akkor oly úton járt még, melyen Kotzebue ragyogdogált, míg azon «mellyen ereje most tündökölteti... a legnagyobb költőkkel foghat versenyt futni.»¹ Az általános rokonság a két író közt annyira szembeötlő, hogy Kotzebue hatásának megállapítása természetesen minden kézikönyvben, életrajzban és részlettanulmányban szóba került. Somogyi Béla egyetemi pályadíjat nyert értekezése² óta azonban e hatást még nagyobb-nak tekintik, mint amilyen az valóságban lehetett. Somogyi ugyanis nem elégedvén meg annak vizsgálatával, mennyire rokonszerűek a két író vígjátékai, ezek fölépítése, jellemzés-módjuk és alakjaik stb., végigment Kisfaludy egyes darabjain s azt próbálta kikeresni, melyik Kotzebue-darabhoz állnak legközelebb, s ennek alapján legtöbbjükről sorra megállapította, hogy egyenesen annak mintájára készült; itt pedig ki kellett siklania, mert nem vizsgálta és nem is vizsgálhatta a többi német színpadi írók darabjait is mind. Pedig Kotzebue ötletei és alakjai is jórészt olyanok, melyek évtizedeken át époly divatosak voltak, a színpadon újra meg újra visszatértek, akár csak a mai vígjáték- vagy operett-sablónok. Kisfaludy leginkább a színházban tanult drámatechnikát és kapott ötleteket — Kotzebue darabjainak előadásából is, és minthogy ő volt a legötletesebb és legtermékenyebb, különösen azokból, de másokból is, a bécsi és pestbudai német színészekről és a fővárosban vendégszereplő magyar társulattól előadott legkülönbözőbb eredetű darabokból. S már csak ezért is különösen óvatosnak kell lenni az ő darabjaival szemben: a kapott ötletek sokáig kavargtak és dolgoztak benne, míg egyet ő maga is fölhasznál új formában, s minthogy csak az ötletek s egyes alakok maradtak meg, és sohasem egy bizonyos drámát próbált átöltöztetni, mint addig divatban volt — ezért is látszott minden darabja eredetinek — legtöbbször nem igen lehet meg-

¹ Muzáron. IV. 137. l. 1829.

² *Kotzebue hatása Kisfaludy Károlyra.* Bpest, 1902.

mondani, a hasonló tárgyú darabok közül melyik vagy melyek hatottak rá. A Kotzebuevel való egybevetések legnagyobb részét, mint határozott minta-megjelölést, ezért is nagyon kétes értékűnek kell tartanunk mindaddig, amíg annak a kornak vigjátéktípusairól alapos tárgytörténeti tanulmányok nem készülnek.

Így egészen bizonyos is, hogy a *Kérők* megírásához az ötletet nem kaphatta Kisfaludy Kotzebue-nak *Der gerade Weg der Beste* c. vigjátékából, ahogyan Somogyi értekezése óta emlegetik. Somogyi idézi Kisfaludy Gaál György-höz 1820. február 8-án írt levelének azt a részét, melyben 16 kész eredeti darabjáról beszél, köztük a *Kérők*-ről, azután így ír: «Ezt tehát Kisfaludy eredetinek állítja; annak tartja Bayer József is... De ez a darab nem eredeti: alapeszméje azonos Kotzebue *Der gerade Weg der Beste* c. egy felvonásos vigjátékának alapeszméjével.» Bizonyos mindenekelőtt, hogy Kisfaludy a *Kérők*-et csak abban az értelemben mondta eredetinek, hogy nem egy darab fordítása vagy átdolgozása, de egyébként ő maga is, mint Toldy, kevesebbre becsülte későbbi vigjátékainál, mégpedig épen eredetiség szempontjából. 1820 június 11-én azt írta ugyancsak Gaálnak: «Dass sie meine *Kérők* angesprochen haben, freut mich ungemein, um so mehr, da ich überzeugt bin, dass Ihnen meine andern Lustspiele noch besser gefallen werden. Sie enthalten mehr Situationen, und tragen mehr das Gepräge der Originalität.» Ha azonban Kisfaludy Kotzebue említett darabjából kapta volna a komikus alapötletet, ennek sem ő maga nem lehetett volna tudatában, sem kétségtelen bizonyossággal megállapítani nem lehetne, annyira nagy általánosságban egyezik csak az a két darabban: a kérők kívánságának érdektelenségét próbára teszik a választásra kényszerített mennyasszonyjelölt érdekében, más nőt állítván helyébe. A viszonyok, melyek közt ez történik, melyek ezt szükségessé teszik, a szereplők helyzete és jelleme, a megoldás stb. mind egészen más Kisfaludynál, mint Kotzebuenál. Az, hogy a hölgynek Kotzebuenál Amalie a neve, mint Kisfaludynál Máli, s hogy a házasságot óhajtó öreg úr mindkét esetben kiszolgált katonatiszt, nem jelent semmit, oly gyakori név volt az akkor, s a kiszolgált tisztek a katonadrámák virágkora után oly állandó alakjai voltak a polgári vigjátéknak is. Kotzebuenál két teológus pályázik ekléziára, s csak az eklézia kegyura szeretné a döntést egybekötni a meghalt pásztor fiatal özvegyének kiházásításával; az egyik pályázó mindjárt vissza akar vonulni, erkölcsi lehetetlenségnek érzvén e junktim elfogadását; Kisfaludynál két vendég egyenesen mint kérő jelentkezik a vidéki úri háznál, melynek ura leányát már férjhez akarja adni. Kotzebuenál az özvegy a maga vénecske, közönséges gazdasszonyát állítja helyettesesül, ami a helyzetet

valósággal drasztikussá teszi, mikor az egyik teológus a vélt úrnőnek udvarolni kezd; Kisfaludynál a tehetetlenül vergődő Máli helyett mindent a háziúrnak vele egykorú s époly csinos fogadott leánya, Máli kedvesének huga vállal magára, maga téveszti meg a vendégeket, s közülük a tisztességesebb el is veszi őt, míg Máli Károlyáé lehet. Kotzebue jellemes teológusa végül felismeri az özvegyben egykori ideálját — szerencsére épen a válságos időben mindketten bevallották Murten őrnagynak, az eklézsia kegyurának, hogy bár soha egy szót sem váltottak, kölcsönösen szerették egymást — s ezáltal jöhet létre mindent kielégítő megoldás: a jellemtelen teológus, ki nem egyenes úton járt, természetesen épen úgy hoppon marad, mint Szélházy. Annyira más Kotzebue darabja, mint a *Kérők*, hogy a rokonság köztük csak annak tűnhetett föl, aki azzal a szándékkal fogott Kotzebue drámáinak olvasásához, hogy bennük találja meg Kisfaludy minden darabjának mintáját. A felsült kérő alakja is egészen más a két darabban, pedig az annyira össze van nőve a közös ötlettel, hogy elképzelhetetlen, hogy több vonása azzal együtt át ne került volna: Kotzebue teológusa nem is komikus figura, csak visszataszítóan érdekhajhászó; Kisfaludy Szélházyja magyartalan léha divatfi s csak másodsorban és ezért hozományvadász. Egyébként külső, kronológiai nehézségek is valószínűtlenné teszik a hatást. Kotzebue darabja csak az 1817. évi *Almanach dramatischer Spiele*-ben jelent meg, mikor Kisfaludy már állandóan Pesten élt; itt 1819 január 4-én bemutatták ugyan a német színpadon, de a *Kérők* mindenestre már 1817-ben készen volt, ha talán nem is egészen végleges formájában. 1820 április 20-án ugyanis kérdezvén Gaáltól, megkapta-e már legújabbán megjelent darabjait, azt írta neki: «Die Szécsi Mária ist 4 Jahre alt, die Kérők um 6 Monate jünger»; egyebütt is Jugendarbeitnak mondja, melynek gyöngeségét már maga is érzi 1820-ban.

Annál kevésbbé lehet okunk fölteni, hogy Kisfaludy mégis ismerte Kotzebue darabját, mert láthatott már korábbi pesti tartózkodása idején olyan magyar vigjáték-előadást, melyben ugyanazon komikus bonyodalom sokkal inkább hasonló viszonyok és emberek közt fejlődik; ez a darab Bartsai Lászlónak az Erdélyi Játékos Gyűjteményben (Első szakasz, II. darab. VI.) 1793-ban megjelent *A jártos költés vö-legény* c. magyarosítása. A fővárosban 1811 június 11-én mutatta be a második magyar játszó társaság, mely épen az erdélyiekből alakult; ekkoriban Kisfaludy még Pesten katonáskodott, várva elbocsátást kérő folyamodványa elintézését. Épen ekkoriban érintkezett először néhány ifjú íróval, s igen természetes, hogy nagy érdeklődése már ekkor is gyakran vitte el a játékszínbe, melynek a katonatisztek általában legfőbb és legállandóbb látogatói közé tartoztak. A jártos költés vö-legény — báró

Szélházy mintája — báró Mélyvölgy Párizsban járt gavallér, megérkezik báró Meződi kastélyába a neki ígért leányért. A leány azonban mást szeret s a háznál élő rokonleány — Lidi párja — segít rajta azzal, hogy a bárót a maga kérőjévé teszi s aztán kinevetteti. Már ebből is látszik, hogy az a bizonyos alapötlet, kivéve azt, hogy csak egy kérőt kell kijátsszani, sokkal inkább hasonló helyzetben valósul meg, mint Kotzebuenál. Karolina, a huncut intrikus leány hamar megtalálja a módot, megszabadítani barátnőjét a veszedelemtől. «Én el fogom a szeretődöt tsapni kezdről» — mondja Henritének, ki, akárcsak a *Kérők* Málja, tehetetlen bánatba merült. Őt, valamint mindkettejük kedvesét, más szobába tessékeli s maga fogadja a bárót, aki természetesen őt tartja a ház kisasszonyának s csak miután tüzesen udvarolt már neki, tudja meg, hogy tévedett. A Liditől végigjátszott cselnek itt tehát csak az ötlete van meg, a játék aztán másképp folytatódik: Karolina úgy intézi a dolgot, hogy a báró elolvashasson egy levelet, melyből megtudja, hogy ő is gazdag, sőt mivel árva leány, általa hamarabb juthat jövedelemhez; így aztán a báró tovább is neki udvarol — meg is mondja a házigazdának, hogy őt választotta a kijelölt menyasszony helyett; nagy meglepetéssel veszi aztán észre, hogy annak sem kell, hogy az kezdetől végig csak játszott vele. A két legfontosabb alaknak, a játék legnevettségesebb személyének — így nevezi Karolina a bárót a darab végén — s az intrikusnak alakját legtöbb vonásában készen kapta Kisfaludy e darabban, ha vázlatosan is. A jártos költés vőlegény, ki épen úgy, mint Szélházy, két fiatal leány közt kerül a legkomikusabb helyzetbe, sokkal inkább azonos alak Kisfaludyéval, mint Kotzebuenak bármely külföldieskedő ura, kikben Somogyi, minthogy a teológus egészen más, Szélházy mintáját keresi. A franciákat majmoló, a magyar nyelvről és magyar szokásokról megvetően beszélő divatfi, ki folyton palléroztatlan világnak nevezi az ittenit, hol nincs semmi goút,¹ végtelenül hiú, öntelt, folytonosan hódításaival dicsekszik s épen úgy megvan róla győződve, hogy minden szép hölgy érte bolondul, mihelyt meglátta, mint Szélházy. Mikor Karolina felvilágosítja, hogy nem ő a menyasszonya, kijelenti: «Már így sajnálom a kisasszonyt — mert látom a szemeiből, hogy szíve egészen szerelem lángjában van miattam.» Szélházy, mikor tudni véli, hogy Lidi a ház kisasszonya, Málnak mondja: «sajnálom, hogy ily szomorúságot okozok a kisasszonynak, komor tekintete nyilván elárulja

¹ Beszélgetése tárgyiban és beszédmodorában sok a hasonlóság közte és *A szerelem gyermeke* Muldai grófja közt. Valószínűleg *A jártos költés vőlegény* eredetijének írójára hatott már Kotzebuenak ez az alakja s nem — esetleg Verseghynek egy évvel korábban megjelent fordításában, melyben először szerepelt nálunk külföldieskedő mágnás a színpadon — Bartsaira.

csendes sérelmét.» Mikor Henrítetté mindjárt a bemutatkozás után Karolina biztatására félrehívja atyját, Mélyvölgy meg van róla győződve, hogy az esküvőt akarja sürgetni, annyira «egészen oda vala a szeretet miatt.» Karolinával addig is szerelmeskedni akar s győzelmét könnyűnek gondolja, hiszen az fülig szerelmes belé. Mikor Henrítetté helyett ismét Karolinát választja s Henrítetté kijelenti, hogy úgyis utálja, megjegyzi: «csak most ég vala a' szeretet miatt.» A darab végén a többiek gúnykacaja közben épen úgy szokott módján, az itteni világot szidva tűnik el, mint Szélházy. Karolina ugyanaz a friss, huncut kobold, aki Lidi; a tehetetlenül búsuló szerelmeseket épen úgy ugratja, de aztán a bajban ugyanolyan ötletességgel siet segítségükre. Velük szemben is mindenben ugyanaz a szerepe. Azok mindketten, akárcsak Máli és Károly, csak keseregni tudnak s egymást és magukat féltékenységgel gyötörni. A *Kérők* első jeleneteihez, melyekben a legtöbb finom humor van, egészen hasonlóknak vannak a *Jártos költés völegényben*. Henrítetté kedvese, Ófalvi kapitány, mihelyt a báró jöveteléről tudomást szerez, kétségbeesésében a leány hűségében is kételkedik, mert az nem akar és nem tud atyja ellen szólni és tenni; a női ingatagságról kezd elmélkedni, amelyről a *Kérők* Károlya elkeseredésében verset is ír. Ezzel úgy megbántja kedvesét, hogy Karolinának kell a békeközvetítő szerepét is eljátszani, s ezt fölhasználja arra, hogy leszoktassa a kapitányt a féltékenységről. A szerelmes leány pedig épúgy kételkedik barátján hűségében, aki a bajban vele is gúnyolódik, de megszabadításán gondolkodik, mint Máli. A környezet, melyben mindez lejátszódik, épen úgy egy vidéki magyar úriház, mint a *Kérőkben*, s valami kevés még annak levegőjéből is megvan. A házigazda — özvegy ember, akárcsak ott — egyetlen gyermekét végtelenül szereti, de ellenmondást nem tűr s szavának mindenképen ura akar maradni, még akkor is, mikor a kérő nem tetszik neki. Ennek legfőbb oka pedig itt is annak magyartalansága, idegenmajmolása; mert az öreg úr lelkes régimódi magyar, aki mindjárt a bemutatkozáskor csaknem összevész a jövődöbéli vővel, s utóbb örül, hogy megszabadulhat tőle adott szava megszegése nélkül. Még néhány apró vonást lehetne említeni: a szolgálkával való szövetkezést, azt a jelenetet, mikor a bárót Karolina előtt térdepelve találják stb. Ennyi hasonlóság mellett alig lehet benne kétség, hogy Kisfaludy ismerte ezt a vígjátékot, az adta neki az ötletet s egy sor alakot, melyeket tovább formált, és több színnel megrajzolt környezetben teremtett újjá. Elég különös, hogy noha Bayer a *Jártos költés völegényt* részletesen ismertette már a *Játékszín történetében* s Fáy Andrásnak a *Külföldiek* c. darabjával való rokonságára is rámutatott, Kisfaludyval kapcsolatban mindeddig nem említették.

Bartsai magyarosítása, mely Bayer ítélete szerint önmagában véve is «valóságos gyöngye a XVIII-ik évszáz sivar vigjátékirodalmának»¹, mintája tehát annak a darabnak, melyért Kisfaludyt már a maga idejében a magyar vigjáték megteremtőjének nevezték, s melynek alakjai s egész levegője a magyar vigjátékirodalom egyik sokáig kedvelt ágának csaknem lényegévé vált. Ez a történeti jelentőség, ha más darabokban hatása nem közvetlenül érvényesül is, a *Jártos költés völegényt* különösen érdekes alkotássá teszi, s vele kapcsolatban különösen fontossá válik az a kérdés, mi mindebből magának Bartsainak alkotása, mennyire alakította át a magyar viszonyokhoz eredetijét. Többi átdolgozásaiából is gyanítható, hogy sokat nem tett hozzá s csak a külső adaptáció folytán szükséges változtatásokig ment. Van ugyanis egy vigjáték-átdolgozása: *Az óra járásához alkalmaztatott ember avagy a rend tartó házi gazda*, melynek címe után az áll, hogy «németből szabadon fordította» B. L., s még ebben is csak annyi a szabadság, hogy két helyen egy inasnak józanul filozofáló, az uraknak előtte lefolyt bolondságait kritizáló monologját fűzi hozzá egy-egy jelenetként; ezenkívül csak annyit változtat, hogy az egy felvonást ketté osztja, a neveket magyarosan írja, az inasnak Johann helyett Márton nevet is ad, a szerelmesek magyarán tegeznek nála egymást, s egyébként is szereplőinek ajkára itt-ott magyaros fordulatokat ad, a darabban szereplő professzorral viszont még több deák mondást mondat; időben meg annyiban adaptálja, hogy az óra járása után igazodó apa 1763 november 17. negyed öt helyett «1793-ik esztendőben ennek a Holnapnak 17-kén egy fertálykor az 5-re» engedi meg, hogy leányát völegénye megölelje. A címlapon külön megjelölt szabadság tehát igen kevés, alig több az említett két monolognál. Annál kevésbbé valószínű, hogy ott, ahol csak azt írja, hogy németből fordította, nagyobb szabadságot engedett volna magának a lelkiismeretes átdolgozó. A *Jártos költés völegényt* eredetijével összehasonlítani egyelőre nem lehetséges, mert mindaddig azt sem állapították meg helyesen, milyen darab volt az eredeti. Három német cím került eddig szóba. Mérey jegyzékében *Der erfahrene Bräutigam* c. darab átdolgozásaként szerepel; ilyen című német darab azonban nem ismeretes, és talán csak a magyar cím visszafordítását próbálta meg Mérey. Bayer a *Játékszín történetében* csillag alatt *Der Bräutigam auf Reisen* címet közöl. Talán a *Der Erbe und Bräutigam auf der Reise* című Lipszéban 1776-ban névtelenül megjelent vigjátékra gondolt, mert értesülése forrását nem jelölte meg; a darab teljes címe azonban magában is mutatja, hogy Bartsai nem dolgozhatta ezt át. Különben a drámairodalom történetében

¹ A magyar drámairodalom története I. 189.

maga Bayer is eltért ettől a föltevésétől s a darab eredetijéül Dyk lipcei könyvkiadónak *Der verschriebene Bräutigam aus Paris* című darabját fogadta el — azóta is mindig ezt említik. Ez az egyetlen azonosítás, mely egykorú véleményre hivatkozhatik. Már az Erdélyi Játékos Gyűjtemény első részletes ismertetése a Siebenbürger Quartalschriftben (1795) ezt a német címet teszi zárójelben a magyar után. Dyk, kinek több átdolgozását a pest-budai német és magyar színészek is játszották, 1785-ben adta ki először két eredeti darabját (*Zwei Brandenburgische Nationalspiele*) s ezeket a következő évben Nebentheater címen megindított gyűjteményében ismét kiadta. A *Der verschriebene Bräutigam* c. kétfelvonásos¹ bohózatról, mely az előtte álló *Das Aufkommen der französischen Sitten in Brandenburg* című terjedelmesebb darabhoz csak amolyan utójátékkul készült, yr jegyű ismertetője azt írta az Allgemeine Deutsche Bibliothekban, hogy ehhez «hat eine kleine Anekdote, die gelegentlich in den Mémoires pour servir à l'histoire de la maison de Brandenburg vorkommt, Veranlassung gegeben.» Nagy Frigyesnek e sokszor kiadott emlékiratában csak egy anekdota van Brandenburg elfranciásodásával kapcsolatban, de az egészen más, mint hogy a magyar darab eredetijének alapötletét adhatta volna: Kanitz poeta anyja annyira belebolondult a franciákba, hogy még vőlegényt is Párizsból rendelt, s amint az egy idősebb úr személyében megjelent, hozzá is ment feleségül. «Ce fut un bonheur pour les Prussiens que ce mariage tourna au mécontentement de la dame; nos beautés auroient passé dans les mains des François et les Berlinoises auroient été réduits, comme les Romains à enlever les Sabines de leur voisinage.» Egy franciaimádó hölgy felsülésétől van tehát itt szó s az «átutalt» párizsi vőlegény valódi francia. Dyk darabja, melyet a bécsi Nationalbibliothekből meghoztattam, igazolta gyanumat; Bartsai nem dolgozhatott ez után a darab után. A kettő között legfeljebb annyi a hasonlóság, amennyi érthetővé teszi, mikép juthatott eszébe a Siebenbürger Quartalschrift fölületes tudósítójának az azonosítás, a cím után s a talán valamikor olvasott német darabra való halvány emlékezés alapján². Dyk darabja is a gallomániát gúnyolja ki, mint még sok más német darab, de ő a nőben, s ennek felsülése teszi

¹ Az első kiadásban csak egyfelvonásos volt, de a változtatás egészen lényegtelen s csak a jelenetek megosztásában áll.

² Dyk darabját sem nálunk, sem Bécsben nem játszották; Bécsben bizonyára azért sem, mert a Nebentheater első kötetének elején külön protestál ez ellen Dyk; bármily nagyra tartja a bécsi színészek művészetét, helyteleníti ugyanis, hogy Bécsben minden előadott darabból utánnymatot készítenek a szerző beleegyezése és kártalanítása nélkül. Felhasználja az alkalmat a német író-kiadó, hogy kikeljen az elmaradt viszonyok ellen, melyek közt a szellemi téren a lopás teljesen szabad.

lehetővé egy fiatal pár egyesülését; a franciákért bolonduló anya ugyanis nem tartja elég előkelőnek leánya szerelmesét, egy fiatal hadnagyot, de még fontosabb az, hogy leányát még fiatalnak tartja a házasságra, hiszen még ő akar fiatal lenni. A mindenképen igen izléstelen darab egészen más környezetben is játszik. A patriarkális úri családi körrel szemben, melyben az özvegy apa, a minden tiszteletet megérdemlő családfő, jellemzilárdságból áll egy ideig a fiatalok egyesülésének útjába, Dyknél egészen felfordult világot látunk: egy hőbortos özvegyasszony önzésből és előkelőségből akarja leánya boldogulását megakadályozni, míg maga neveléséges módon vén fővel férjhez akar menni. A *Jártos költés völegény* bonyodalmából, ötleteiből, helyzeteiből és alakjaiból alig van itt valami, az is mind egészen általános sablón: a fiatalok együttléte, pillanatnyi bizalmatlankodása, két katonatiszt szereplése stb. A megoldás is egészen más. A völegény rászédéséről szó sincs; a hadnagy nagybátyja, az igazán katonás major, mikor a hőbortos asszonnal nem tud boldogulni, királyi parancsot eszközöl ki, de a leány ily úton nem akar boldogulni. Szerencsére a major felismeri a franciában azt a kémét, ki az ő keze alól a halálos ítélet végrehajtása elől szökött volt meg, s most csak akkor hajlandó őt Párizsba visszabocsátani s így a botrány elkerüléséhez hozzájárulni, ha a hőbortos asszony mindenbe beleegyezik. A gallománia félszégeit egyébként Dyk, aki szükségesnek tartja előljáróban megmagyarázni, hogy mennyire nagyrabcsüli magát a francia nemzetet, másik brandenburgi darabjában (*Das Aufkommen der französischen Sitten*) is nevelésessé teszi, s egy pár sablónos vonás itt is van, melynek Bartsai darabjával való rokonságára rá lehetne mutatni. Abban azonban semmi kétség nem lehet, hogy a *Jártos költés völegény*-nek sem eredetije, sem mintája nem lehet a *Der verschriebene Bräutigam aus Paris*.

Az igazi eredeti keresésében útbaigazíthat az, ha figyelembe vesszük, hogy Bartsai többi négy fordításában sem változtatja meg az eredeti címét, legfeljebb egyik vagy másik szavát magyarosabb vagy magyarul jobban érthető fordulattal tolmácsolja¹. Már pedig ilyen értelemben megfelelő német cím egykorú és újabb könyvjegyzékekben csak egy akad: *Der gereiste Bräutigam*, Schauspiel aus dem Französischen. Frankfurt am Main. 1791. Szerzője Weickard Marianna Zsófia. A jártos költés völegény is olyan völegényt jelent, aki sokat utazott s így bizonyára tapasztalt; Karolina érzi is annak

¹ *Die Räuber* = A tolvajok; *Fayel*; *Die Macht der Kindesliebe* = A gyermeki szeretetnek ereje; *Der Mann nach der Uhr oder der ordentliche Mann* = Az óra járásához alkalmaztatott ember avagy a rend tartó házi gazda.

nehézségét, hogy egy ilyen «jártos költés völegénytől» kell a «menyasszonyt elcsalnia». Csak két évvel az Erdélyi Játékos Gyűjtemény előtt jelent meg a német darab, s így ha nem is tartozott az elterjedtebbek közé, könnyen juthatott hozzá Bartsai. Hogy franciából fordították, az nem teszi kevésbé valószínűvé az azonosítást, hiszen a németek is ugyanúgy adaptálták a francia darabokat, ahogy a mi magyarosítóink a németeket. Azonban bármennyire érdekes volna az összehasonlítás, a Weickard-féle darabhoz nem igen lehet hozzájutni, sőt ismertetéséhez sem; Meusel a *Das gelehrte Teutschland* negyedik kiadásának hatodik pótkötetében a Journal von und für Teutschland 1791. évi harmadik darabjának 232. lapjára hivatkozik, de ez a lap egyik fővárosi könyvtárban sincs meg.

WALDAPFEL JÓZSEF.
